

Aarhus fejrer 50 år med at gøre forskere til mennesker

Det var på Aarhus Universitet, man fandt ud af, at en forsker også er en person med en historie. Her blev Center for Videnskabsstudier nemlig stiftet af manden fra tv-quizen Spørg Århus, og i dag er centret mere nødvendigt end nogensinde før.

JUBILÆUM

Af Marta Sørensen

red@stiften.dk

AARHUS: »Han var en meget arbejdsom og ydmyg mand, der insisterede på at køre mig i skole hver morgen, så han kunne være sammen med mig. Når han kom hjem, arbejdede han til sent ud på eftermiddagen, spiste familiemiddag og afsluttede en lang arbejdsdag over midnat med en god whisky fra den hjemmelavede kælderbar. Jeg husker ham aldrig skælte ud,« siger Anna Elisabeth Lunders om sin far, professoren og fysikhistorikeren Olaf Pedersen, der i 1965 stiftede det, som i dag hedder Center for Videnskabsstudier på Aarhus Universitet.

Når historien om OP, som han blev kaldt af kolleger og studerende, starter med et personligt minde, skyldes det, at den forskning, som centret både i dag og for 50 år siden bedriver, forsøger at minde os om, at videnskabsfolk også er mennesker. Og at deres fremskridt ikke bare er en uundgåelig vej mod flere sandheder, men et resultat af politiske prioriteringer, kulturelle tendenser, hændelige uheld og meget andet.

I den brede offentlighed – i hvert fald den, som er omkring de 60 år og derover – er Olaf Pedersen måske primært kendt fra tv-programmet Spørg Århus, hvor syv professorer i 1966-67 svarede på spørgsmål og udførte forsøg i Stakladen. Selv 30 år efter sin optræden blev OP genkendt som en af dem.

»Folk blev ved med at huske nogle af min fars forsøg, hvor han fx viste, hvorfor der altid er en bue af snaps over snapseglasset ved at fjerne spændingen i væsken med sulfo,« siger Anna Elisabeth Lunders og husker en aften, hvor alle tv-professorerne var hjemme hos dem.

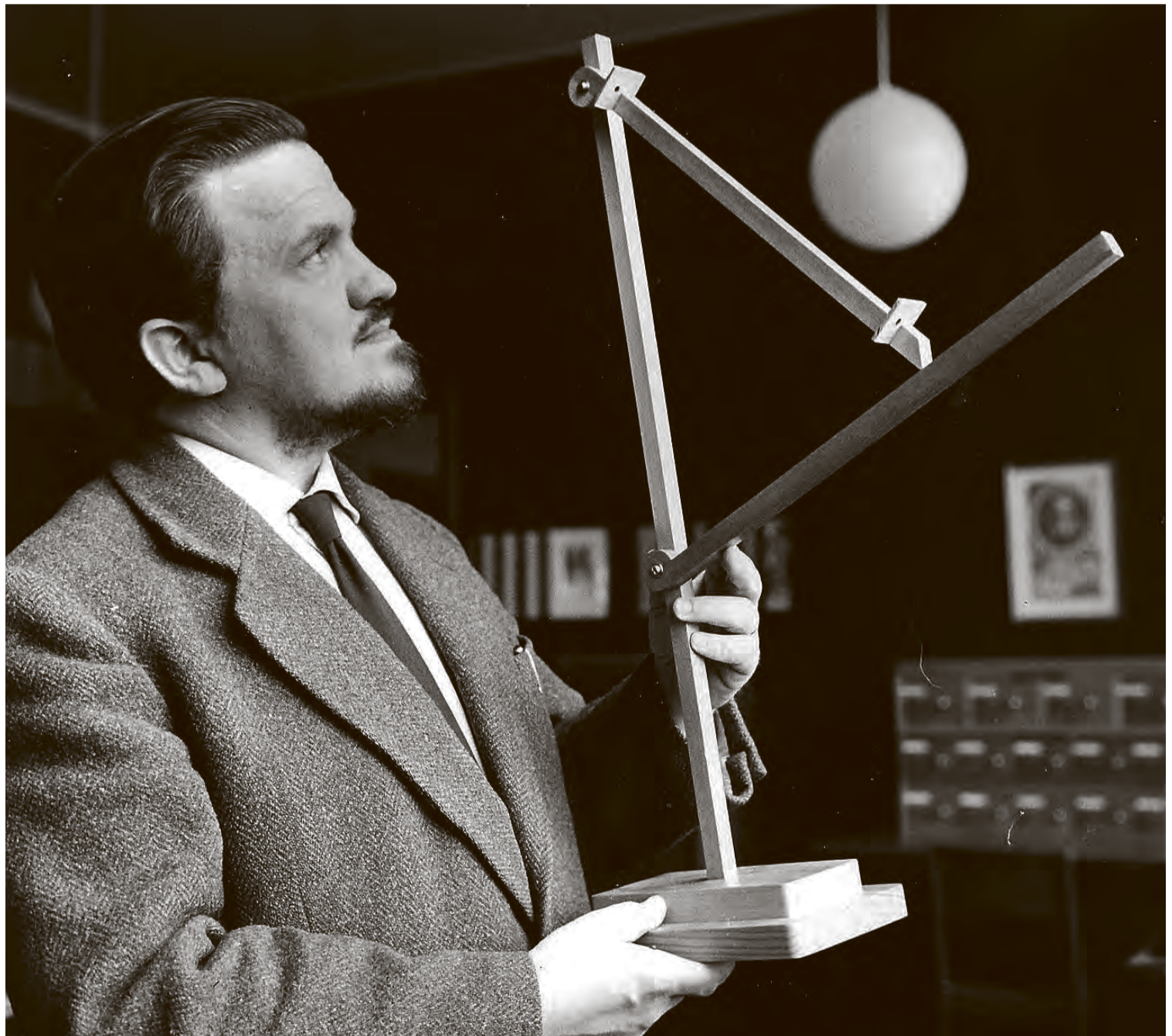
»De fik en god middag med masser af rødvin, inden udsendelsen blev optaget, og bagefter fik de natmad og vin og festede igennem til den lyse morgen.«

Videndeling med øl, røg og wienerbrød

De to år med fjernsynsberømmelse var dog kun en lille del af Olaf Pedersens lange og internationale anerkendte akademiske karriere. Efter nogle år som ung lærer på Randers Statskole vendte han tilbage til universitetet og stiftede Afdelingen for Fysikkens Historie, der for 50 år siden blev til sit eget institut, Institut for De Eksakte Videnskabers Historie.

Nu skulle kemien, matematikken og astronomiens historie også undersøges, og det foregik i et uformelt og afslappet studiemiljø, hvor studerende og undervisere drak kaffe og spiste frokost sammen.

»Dengang var instituttet meget moderne og demokratisk. Alle dyrkede den videndeling, som man i dag sætter på formel. De mødtes til

Professor og fysikhistoriker Olaf Pedersen stiftede for 50 år siden det, som i dag hedder Center for Videnskabsstudier på Aarhus Universitet. Arkivfoto fra 1960: Ib Hansen

te og wienerbrød på instituttets hyggelige bibliotek, gerne med røg, og en øl til frokost,« siger Anna Elisabeth Lunders.

I tågerne fra OP og de andres cigarer, piber og cigaretter gik man i gang med arbejdet.

Stifteren selv havde en bog om middelalderens verdensbillede bag sig og var redaktør på Centaurus, et fagtidsskrift om videnskaberens historie, der stadig udkommer hvert kvartal. Senere skrev han sit hovedværk om græsk astronomi, forskede i universiteternes historie,

udgav en lærebog om oldtidens naturbeskrivelse og meget andet. Og så var der Galilei.

»OP arbejdede på en bog om Galilei, og jeg hjalp ham, fordi jeg havde boet i Italien og kunne en del italiensk. Så sad vi sammen lørdag eftermiddag og gennemgik Galileis korrespondance. Det fik man lov til dengang,« siger Kate Larsen, der var Olaf Pedersens sekretær fra instituttets start og mange år efter.

Hendes arbejdsopgaver gik fra at oversætte fransk matematik fra 1500-tallet til at renskri-

ve specialer, tegne geometriske figurer, vaske gulv og lave kaffe.

»Jeg havde en krog med mit skrivebord, og så var der et bibliotek. Alle kendte alle, og OP forstod at tiltrække dygtige medarbejder. Han var venlig og taknemlig, så det var et meget tilfredsstillende arbejdsliv.«

Verdenskendt og fra Aarhus

Allerede i 1965 var Olaf Pedersen kendt i udlandet og deltog i løbet af sin karriere meget i

I år er det 50 år siden, at Afdelingen for Fysikkens Historie blev udskilt fra Det Fysiske Institut som Institut for de Eksakte Videnskabers Historie. Institutet blev i 1990 omdøbt til Institut for Videnskabshistorie, som igen senere blev til det nuværende Center for Videnskabsstudier. Foto: Poul Ib Henriksen

Dengang var instituttet meget moderne og demokratisk. Alle dyrkede den videndeling, som man i dag sætter på formel. De mødtes til te og wienerbrød på instituttets hyggelige bibliotek, gerne med røg, og en øl til frokost.

ANNA ELISABETH LUNDERS, datter af professoren og fysikhistorikeren Olaf Pedersen

Olaf Pedersen blev kendt i den brede offentlighed for sin deltagelse i det populære tv-program Spørg Århus. På billedet ses fra venstre: Søren Sørensen, Robert Bech, Jens Kruuse, H.P. Clausen, Kjeld Ladefoged, Olaf Pedersen, Knud Hannestad og Tina Wilhelmsen. Foto: danskebilleder.dk

det internationale samarbejde inden for videnskabshistorien, både som medlem af forskellige foreninger og som redaktør på et engelsksproget firebindsværk om astronomi.

»Da jeg var ph.d.-studerende på universitetet i Toronto og fortalte, at jeg kom fra Aarhus, refererede medarbejderne straks til Olaf Pedersen og hans betydning for forskningen. Det var fedt for en, der 'bare' kom fra Aarhus,« fortæller Finn Olesen, der er lektor på Institut for Kommunikation og Kultur på Aarhus Universitet.

Et af højdepunkterne i instituttets historie kom, da Olaf Pedersen i 1983 var med til at etablere et videnskabshistorisk museum i en villa på Observatorievej. Forholdene var ret beskedne, men OPs evner som handyman kom ham til gavn, da museets genstande skulle afprøves.

»På et tidspunkt lå vi på maven i den lange kældergang under instituttet for at afprøve en rekonstruktion af et antikt skydevåben, en så-

kaldt ballista, for at se, om pilen nu også virkelig for af sted. Det gjorde den,« siger Kate Larsen.

Ti år efter oprettelsen flyttede man samlingen til det nye Steno Museet, hvor familien også samledes til en mindehøjtidelighed efter Olaf Pedersens begravelse i 1997.

»For ham var instrumenter også en kilde til videnskabshistorie, og han havde selv samlet og købt mange af dem; museet opfattede han som en accept af, at den type forskning var vigtig. Han var så glad og stolt, at han gemte spisesedlerne fra Aarhus Stiftstidende om, at byen nu fik et videnskabshistorisk museum,« siger Anna Elisabeth Lunders.

Fra intern til ekstern

Da Olaf Pedersen var professor, fokuserede instituttet mest på den såkaldt interne videnskabshistorie, som blev bedrevet af forskere, der selv kunne forstå de naturvidenskabelige fag, hvis historie de studerede.

»Vi kunne forstå, hvad de gamle tænkere

skrev om fysik, kemi, matematik og astronomi, men var ikke interesserede i den samfundsmæssige dimension,« siger pensioneret lektor Ole Knudsen, som var ansat på universitetet, da Institut for De Eksakte Videnskabers Historie blev oprettet.

I de sidste 20 år har Center for Videnskabsstudier bredt sig ud, så de ansatte i dag også forsker i videnskabsteori, -sociologi og -formidling. En udvikling, der i høj grad skyldes videnskabens centrale placering i vores liv samt mediernes og helt almindelige menneskers interesse for forskellige typer forskning.

»Vores samfund bygger i høj grad på videnskab, som derfor er afgørende for vores kulturelle orientering. Vi har brug for at vide, hvordan videnskaben fungerer for at kunne træffe meningsfulde valg, og en af de mest effektive måder er at gå historisk til værks,« siger Casper Andersen, som er idéhistoriker og adjunkt på Institut for Kultur og Samfund på Aarhus Universitet. Han bakkes op af lektor Kristian Hvidtfelt Nielsen, der nu er leder af Center for Videnskabsstudier:

»Forskning har fået større synlighed og betydning i samfundet. Videnskaben er blevet en magtfaktor, og derfor er der grund til at forske i dens mange kontaktflader med det omgivende samfund.«

Kontaktfladerne kunne være politiske, som da centret fra 2010 til 2013 undersøgte forskningen i Grønland under Den Kolde Krig, eller filosofiske, som når lektor Samuel Schindler undersøger intuitionens rolle i videnskaben på et fireårigt eliteforskerlegat fra Det Frie Forskningsråd.

»De fleste mennesker tror, at forskning er en samling sandheder, som ændrer sig hele tiden, men de tager fejl. Forskning er en praksis, som hænger sammen med blandt andet økonomi og politik. Det forstår man bedre, når man studerer videnskabshistorie og -teori,« siger Sverker Sörlin, der er idéhistoriker og professor i miljøhistorie ved Kungliga Tekniska Högskolan i Stockholm.

Understøt videnskaben

Når man ser videnskaben i et historisk lys, opdager man nemlig, hvor afhængige forskerne

er af politiske bevillinger, kulturelle strømninger og tilfældigheder. De er påvirkelige mennesker ligesom alle andre.

»Forskere laver fejl, sjusker og drives af personlige ambitioner, og deres praksis er lige så rodet og flertydig som de fleste andre menneskelige foretagender. Videnskabelige resultater opstår ikke ud af ingenting, men skal konstant støttes, afprøves og kritiseres, så hvis vi ønsker et videnssamfund, skal vi være gode til at pleje og understøtte det,« siger lektor Finn Olesen.

Of det er Center for Videnskabsstudier temmelig gode til gennem deres forskning, i hvert fald hvis man spørger deres europæiske kolleger.

»Med sin nylige interesse for miljøforskning er centret blevet en endnu vigtigere spiller, når det handler om at forstå verden omkring os,« siger Nina Wormbs, der er ingeniør og lektor i teknologihistorie ved Kungliga Tekniska Högskolan i Stockholm og beskriver centret som et meget fremgangsrigt og spændende miljø med vigtig forskning.

Hun bakkes op af Erik van der Vleuten, der skrev sin ph.d. på Center for Videnskabsstudier og i dag er professor i teknologihistorie på det tekniske universitet i Eindhoven i Holland.

»Jeg er imponeret over den venlige og konstruktive atmosfære mellem de ansatte og de studerende og af de store fællesprojekter,« siger han.

19. november vil van der Vleuten og en række andre nuværende og tidligere ansatte på Center for Videnskabsstudier mødes til et åbent symposium for at fejre 50-årsfødselsdagen. Selskabet fortsætter med en reception på Steno Museet, Olaf Pedersens stolthed, hvor der skal drikkes, snakkes og festes. Forskere er jo også mennesker.

30. oktober udkom bogen »50 opfindelser: Højdepunkter i teknologien« af professor emeritus fra Center på Videnskabsstudier Helge Kragh og centerleder Kristian Hvidtfelt Nielsen. Symposiet 19. november starter kl. 14 på Auditorium D1 og er åbent for alle.